

MARJETA VRBINC – DONNA M. T. CR. FARINA – ALENKA VRBINC

ZAPIS IZGOVORA IN IZBOR PRAVOPISNE RAZLIČICE ANGLEŠČINE V DVOJEZIČNIH SLOVARJIH ZA SLOVENSKE PRISELJENCE V ZDA

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.31.2.03](https://doi.org/10.3986/JZ.31.2.03)

Na prelomu 19. in 20. stoletja so na obeh straneh Atlantika začeli izhajati dvojezični slovarji, namenjeni slovenskim izseljencem v ZDA. V prispevku analiziramo, kako so avtorji štirih slovarjev (Kubelka 1904; Kubelka 1912; Košutnik 1912 in Kern 1919) v uvodnem in v slovarskem delu obravnavali izgovor ter zapis/pravopis. Podrobno smo preučili razlage izgovora v posameznih slovarjih in razumljivost teh razlag za ciljno publiko. Prav tako nas je zanimalo, ali so avtorji vključevali angleške iztočnice oz. angleške ustrezniške slovenskih iztočnic, zapisane v ameriški ali britanski angleščini, ko sta bila oba variantna zapisa v rabi v ZDA.

Glavne besede: slovenski priseljenci v ZDA, angleško-slovenski slovarji, slovensko-angleški slovarji, izgovor, zapis, britanska angleščina, ameriška angleščina

Pronunciation and Choice of English Spelling Variety in Bilingual Dictionaries for Slovenian Immigrants to the United States

Around 1900, the first bilingual dictionaries for Slovenian immigrants to the United States appeared on both sides of the Atlantic. This article analyzes how pronunciation and spelling were addressed in the front matter and body of four dictionaries (Kubelka 1904; Kubelka 1912; Košutnik 1912; Kern 1919). The discussion addresses the authors' explanations of pronunciation and how these were conveyed to the target audience. The use of both American and British spelling variants is examined, at a time when both types of spelling were widely used in the US.

Keywords: Slovenian immigrants to the US, English-Slovenian dictionaries, Slovenian-English dictionaries, pronunciation, spelling, British English, American English

Marjeta Vrbinc ■ Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta ■ marjeta.vrbinc@ff.uni-lj.si ■ <https://orcid.org/0000-0002-6866-6023>

Donna M. T. Cr. Farina ■ New Jersey City University, Jersey City, New Jersey, ZDA ■ dfarina@njcu.edu ■ <https://orcid.org/0000-0001-5695-7782>

Alenka Vrbinc ■ Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta ■ alenka.vrbinc@ef.uni-lj.si ■ <https://orcid.org/0000-0002-7330-4158>

Projekt, katerega izsledki so predstavljeni v pričujočem članku, je finančno podprla Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije, in sicer v okviru bilateralnih projektov *Stare besede, nove besede, novi svet: Življenje slovenskih leksikografov – priseljencev v ZDA* (BI-US/22-24-030) in *Slovarji in izkušnje Slovencev – emigrantov v Združenih državah Amerike (konec 19. in začetek 20. stoletja)* (BI-US/22-24-042) ter v okviru programske skupine *Teoretične in aplikativne raziskave jezikov: kontrastivni, sinhroni in diahroni vidiki* (P6-0218).

1 Uvod

V drugi polovici 19. stoletja je v Ameriki naraščalo zanimanje za slovarje, saj je bil to čas industrializacije ter razvoja tehnike in tehnologije, posledica česar je razvoj terminologije. Poleg tega se je v tem času število prebivalcev močno povečalo, prišlo je do razmaha javnega šolstva, zaradi česar se je povečalo povpraševanje po knjigah, ki bi bile ljudem v pomoč pri pravilni rabi jezika (Landau 2001: 85; Shapiro 2020) v primeru »jezikovne negotovosti« (Adams 2015: 25). Ta odnos do knjig je bil prevladujoč, ko je Webster leta 1828 objavil svoj veliki slovar ameriške angleščine, ki je bil potreben ne samo za Američane, ampak tudi za ogromno število priseljencev, ki so prišli v ZDA v 19. in začetku 20. stoletja (Adams 2015: 25). Američani so začeli slovarje dojemati kot avtoriteto, saj so predpostavljali, da bodo v njih našli odgovore na najrazličnejša vprašanja o rabi, izgovoru, etimologiji ipd. Z drugimi besedami, od slovarjev so pričakovali preskriptivni pristop (Landau 2001: 85).

Stanonik (1996) razlaga, da so se na prelomu 19. in 20. stoletja tako na Slovenskem kot tudi v ZDA začele pojavljati prve publikacije v slovenščini, ki so bile namenjene slovenskim priseljencem v ZDA. V njih naj bi priseljenci dobili informacije o angleščini, ameriški ustavi in organiziranosti vlade, ameriškem monetarnem sistemu in gospodarstvu, v pomoč pa so jim bile tudi pri učenju angleščine. Leta 1879 je v Towru v Minnesoti izšla *Slovensko-angleška slovnica*, katere avtor je bil Peter Jeram, duhovnik v Wabashi v Minnesoti. To je bila najverjetneje prva knjiga v slovenščini, ki je izšla v Ameriki (prvi ponatis je bil leta 1895). Leta 1895 je v Ljubljani izšlo anonimno delo z naslovom *Angleščina brez učitelja. Pomočna knjiga za izseljence* (Anonimno 1895).¹ Poleg tega je leta 1904 (druga izdaja leta 1912) v Ljubljani izšel *Ročni slovensko-angleški in angleško-slovenski slovar*, katerega avtor je bil Silvester Košutnik. Tem priročnikom so sledila dela Viktorja Kubelke (dva slovarja, ki sta izšla v New Yorku leta 1904 in 1912, in knjižica besednih zvez), Franka Javha-Kerna (slovar, ki je izšel v Clevelandu leta 1919), Kazimirja Zakrajška (abecednik za otroke, ki je izšel v New Yorku leta 1917 in v Chicagu leta 1923) in Ivana Mulačka (neke vrste učbenik oz. slovnica za samostojno učenje, delo je izšlo v Ljubljani leta 1930).

Pri preučevanju historične leksikografije se do sedaj ni posvečalo veliko pozornosti dvojezičnim priročnikom z angleščino kot enim od jezikov, ki so nastajali v času največjega izseljevanje v ZDA ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja, namenjeni pa so bili priseljencem iz različnih delov Evrope. S sedanjega zornega

1 To delo je dostopno v Digitalni knjižnici Slovenije (<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-HIDWMPBN/e7d9cd3b-9a4f-49bd-837e-4a11eaa5d216/PDF>), ponatisnjeno je bilo leta 1903 in 1908 (Anonimno 1903; 1908) z naslovom *Angleščina brez učitelja v slovenskem jeziku. Pomočna knjiga za potovalce v Ameriko*. Izdaja iz leta 1903 je prav tako dostopna v Digitalni knjižnici Slovenije (<https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-RQ6X5F4B>).

kota se zdijo ti priročniki zelo osnovni in nestrokovno sestavljeni,² kljub temu pa veliko povedo o ameriškem odnosu do izobraževanja, branja in pravilne rabe jezika. V pričujočem prispevku obravnavamo naslednje štiri slovarje za slovenske izseljence v ZDA:

- Victor J. Kubelka, Slovensko-angleški žepni rečnik v olajšavo naučenja obeh jezikov = Slovenian-English Pocket Dictionary to Facilitate the Study of Both Languages, New York, 1904 (dalje: Kubelka 1904).
- Viktor J. Kubelka, Slovensko-angleška slovnica, tolmač, spisovnik in navodilo za naturalizacijo. Angleško-slovenski in slovensko-angleški slovar = Slovenian-English Grammar Interpreter, Letterwriter and Information on Naturalization. English-Slovenian and Slovenian-English Dictionary, New York, 1912 (dalje: Kubelka 1912).
- Silvester Košutnik, Ročni slovensko-angleški in angleško slovenski slovar: zlasti namenjen izseljencem v Ameriko, Ljubljana, 1912 (dalje: Košutnik 1912).
- Frank J. Kern, A Complete Pronouncing Dictionary of the English and Slovene Languages for General Use = Popoln angleško-slovenski besednjak z angleško izgovarjavo, Cleveland, 1919 (dalje: Kern 1919).

Preučevani slovarji so nastali v obdobju, ko je bilo izseljevanje Slovencev iz avstroogrske monarhije v ZDA na vrhuncu.³ Njihovi avtorji so se zavedali, kako pomembna so za slovenske priseljence njihova dela. Kubelka je na primer v slovenskem uvodu v slovar iz leta 1912 poudaril, da obstaja potreba po vseh njegovih slovensko-angleških priročnikih, Košutnik pa je v slovenskem uvodu k drugi izdaji slovarja, ki je izšla leta 1912, zapisal sledeče: »Konečno naj še omenim, da naj bo v dokaz, kako je slovarček dobro došel našim izseljencem, to, da je bil v kratkem času razprodan ves prvi natisk; primoran sem bil tedaj vsled povpraševanja po njem prirediti drugi natisk« (Košutnik 1912: 4). S preučevanjem slovarjev z angleščino in slovenščino smo skušali dobiti vpogled v razumevanje pomena jezika in jezikovnih priročnikov za 30 milijonov priseljencev – novih dvojezičnih Američanov.

V raziskavi smo se osredotočili na teoretično obravnavo izgovora v uvodnem delu in praktični prikaz v slovarskem delu ter na izbor pravopisne različice angleščine, uporabljene v iztočnicah oz. slovarskih ustreznikih.

2 Héja, Lipp in Prószyński (2023) pravijo, da so začeli dvojezične slovarje na znanstvenih osnovah sestavljati šele v 50. letih 20. stoletja – torej precej po tem, ko so nastali slovarji, ki jih obravnavamo v tem prispevku.

3 Za podrobne informacije o priseljevanju Slovencev v ZDA gl. Kalc idr. 2020.

2 AVTORJI IN CILJNI UPORABNIKI PREUČEVANIH SLOVARJEV

Kubelka, Košutnik in Kern so se samoiniciativno lotili sestavljanja slovarjev z angleščino in slovenščino, ker so prepoznali potrebe Slovencev, ki so se v tem obdobju množično izseljevali v ZDA in so se morali naučiti jezik novega okolja. Po našem védenju gre za prve dvojezične slovarje s tem jezikovnim parom, kar pomeni, da si pri svojem delu niso mogli pomagati z obstoječimi angleško-slovenskimi slovarji.⁴ Po izobrazbi nihče od njih ni bil jezikoslovec in ni imel nobenih izkušenj s sestavljanjem slovarjev.

Viktor/Victor Kubelka (1879–1961) je bil rojen v Ljubljani, kjer je zaključil klasično gimnazijo, kmalu po maturi pa se je izselil v ZDA, kjer je opravljal različna dela. V različnih službah je bil v stiku s slovenskimi priseljenci, zaradi česar je dobro poznal njihove potrebe. Delal je kot knjigovodja pri bančniku Franku Sakserju (Kristan 2013), kot uradnik in zastopnik za Avstro-amerikansko parobrodarsko družbo (Amerikanski Slovenec 1912), potovalni zastopnik Holland American prekmorske proge (Ameriška domovina 1921), kot inšpektor v Vojaškem oddelku ameriške obveščevalne službe ter kot ataše češkoslovaške trgovske komisije v New Yorku (Ameriška domovina 1919). Med ameriški Slovenci je veljal za odličnega prosvetnega in gospodarskega delavca (Slovenec 1935).

Silvester Košutnik (1874–1944) je bil sin učitelja in tudi sam učitelj, vendar kot večina pripadnikov tega poklica v tistem času verjetno po srednji šoli ni nadaljeval študija. Bil je pisatelj in prevajalec v slovenščino, med drugim je prevedel *Kočo strica Toma*, vendar ne iz angleščine, ampak iz nemščine (Hladnik 1985; Trupej 2015). Zelo verjetno je, da je zaradi prevajalskega dela dobro poznal tako eno- kot tudi dvojezične slovarje. Poleg slovenščine je znal angleško, francosko, nemško, italijansko in srbohrvaško (Hladnik 1983).

Fran/Frank Javh-Kern (1887–1977) je bil najbolj izobražen, saj je po zaključenem petem razredu gimnazije v Ljubljani odšel v ZDA, kjer je v Saint Paulu v Minnesoti obiskoval semenišče, nato pa je v Clevelandu študiral medicino. Deloval je kot zdravnik in bil ugledna osebnost v slovenski skupnosti v Clevelandu (Javh-Kern 1937). V zrelih letih je poučeval na kolidžu v Clevelandu.⁵ Poleg slovenščine in angleščine je Kern zagotovo obvladal tudi nemščino in latinščino.

Vsi trije avtorji slovarjev so poznali svoje uporabnike. Košutnik je sicer vse življenje preživel v domačih krajih, a je zaradi svojega poklica zagotovo dobro poznal izobrazbeno stopnjo izseljencev v Novi svet; to je razvidno že iz njegovega

4 Vsekakor je možno, da so si avtorji pomagali z obstoječimi dvojezičnimi slovarji za jezikovni par nemščina-slovenščina in nemščina-angleščina (o tem več v Vrbinc – Vrbinc – Farina 2025), vendar o tem nismo našli nobenih podatkov, tako da so to zgolj predvidevanja, kar je značilno za raziskovanje področja historične leksikografije.

5 Osebna komunikacija, diakon dr. John P. Vidmar, Slovensko versko središče (angl. *Slovenian Catholic Mission*), Lemont, Illinois.

uvoda, v katerem je omenil »one sloje, katerim je namenjena ta knjižica« (Košutnik 1912: 4). Kubelka se je izselil v ZDA leta 1902, ko je bil star 23 let, in je zaradi prej omenjenih različnih del, ki jih je opravljal v ZDA, zelo dobro poznal slovensko skupnost in njene potrebe. Kern je v ZDA prišel pri 16 letih in je tam nadaljeval s šolanjem. V uvodu v svoje spomine je zapisal, da je imel nenavadno priložnost opazovati potek in razvoj slovenske kolonizacije v Ameriki ter da je bil cilj njegove javne dejavnosti delati dobro za Slovence v Ameriki in doma, šele na drugem mestu so bile njegove lastne koristi (Javh-Kern 1937). Čeprav Kern ni bi tipični slovenski priseljenec tistega časa, je brez dvoma dobro poznal svoje sonarodnjake.

Kdo so bili ciljni uporabniki preučevanih slovarjev, kakšno izobrazbo so imeli, kakšno je bilo njihovo jezikovno znanje? Ko iščemo odgovore na ta vprašanja, se moramo vprašati, kakšen je bil šolski sistem v habsburški monarhiji. Od decembra 1774 je bila šestletna osnovna šola obvezna za vse otroke od šestega do dvanajstega leta starosti (gl. Cvrček 2020). Čeprav jezika, ki so ga uporabljali v šoli, zakon ni določal, se je predvidevalo, da je jezik poučevanja nemščina. Otroci, ki so živeli na Slovenskem, so potrebovali dodatno pomoč v materinščini (Okoliš 2008: 45). Med letoma 1809 in 1813 so v nekaterih slovenskih pokrajinah začeli uporabljati slovenščino kot jezik poučevanja. V nadaljevanju 19. stoletja je slovenščina kot jezik poučevanja postajala čedalje bolj razširjena v vseh slovenskih pokrajinah (Fedor 2017). Leta 1869 so obvezno osnovno šolo podaljšali na osem razredov (History of the Austrian school system). Predpostavljamo lahko, da je imela večina slovenskih priseljencev v ZDA vsaj štiri razrede osnovne šole, znali so brati, vendar večina veščin, ki so jih pridobili v šoli, ni uporabljala ravno pogosto. V tem pogledu so bili podobni rojenim Američanom, saj je bila stopnja pismenosti v Ameriki v tem času podobno visoka (Lynch 2011).

3 IZGOVOR IN IZBOR PRAVOPISNE RAZLIČICE ANGLEŠČINE: TEORETIČNI PRISTOP

Vsi trije avtorji so v uvodu in/ali v uvodnem delu svojih slovarjev namenili pozornost relativno zapletenemu izgovoru v angleščini, nihče pa ni niti v uvodu niti v uvodnem delu slovarja niti na katerem drugem mestu v slovarju razložil razlik v izgovoru in zapisu besed, ki obstajajo med britansko in ameriško različico angleščine. Izgovor in zapis besede sta neločljivo povezana in zlasti pri učenju tujega jezika, kot je angleščina, kjer so med izgovorom in zapisom velikokrat ogromne razlike, predstavljata velike težave za tujejezične govorce jezika.

3.1 Izgovor

Avtorji dvojezičnih slovarjev slovenščine in angleščine, ki jih analiziramo v tem prispevku, problematiki izgovora posvečajo precej pozornosti, vendar se obravnava od slovarja do slovarja razlikuje. To lahko pripišemo različni izobrazbi avtorjev, njihovim izkušnjam z leksikografskim delom (vsi trije so bili na tem področju amaterji) in pomanjkanju teoretičnih izhodišč na področju leksikografije.

Vsi preučevani slovarji vključujejo prilagojen zapis izgovora. Vsekakor ni presenetljivo, da nobeden od slovarjev ne uporablja Mednarodne fonetične abecede (IPA) za zapis izgovora angleških besed, saj je ta nastala proti koncu 19. stoletja (Jackson 2002) in bila prilagojena za zapis angleščine šele leta 1904 (Passy 1904); kasneje je Mednarodno glasoslovno združenje objavilo vzorce IPA za številne jezike, vključno z ameriško angleščino (Principles of the International Phonetic Association 1912). Ko je Kubelka sestavljal svoj prvi slovar, je bila torej IPA še v fazi nastajanja, prav tako se do leta 1912 in 1919, ko so izšli ostali trije obravnavani slovarji, IPA v Ameriki skorajda ni uporabljala in tudi za slovenščino še ni bila prilagojena. Omeniti velja tudi Riglerjevo transkripcijo, ki se opira na tradicionalno slovensko slovarsko transkripcijo, uporabljeno v enojezičnih razlagalnih slovarjih slovenskega knjižnega jezika in pravopisih (SSKJ, SP 2001, SNB, SSKJ2), njena predhodnica pa je uporabljena že v Pleteršnikovem (dvojezičnem) slovarju. Gre za poenostavljeno obliko zapisa izgovora, pri kateri so uporabljene črke slovenske abecede, znak za polglasnik, oznake za položajne različice fonema v (*v*, *w*, *u*) in oznaki za nenaglašena ozka *e* in *o* (*e*, *o*) (Gliha Komac in sod. 2015: 15). Glede na to, da je v času nastanka preučevanih slovarjev že obstajal Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* (1894–1895), je možno, da so bili avtorji dvojezičnih angleško-slovenskih slovarjev seznanjeni s tem zapisom izgovora, vendar pa tega na podlagi uporabljene transkripcije ni mogoče potrditi. Kubelka, Košutnik in Kern so brez dvoma orali ledino na področju zapisa izgovora v angleško-slovenskih slovarjih, izgovor pa so morali zapisati tako, da so ga bili uporabniki – slovenski priseljenci v ZDA – sposobni pravilno prebrati. Zapis izgovora je bil velikokrat relativno zapleten že za izobraženega uporabnika, ki pa jih je bilo med ciljno publiko izredno malo.

Poleg opisnih navodil za izgovor posameznih fonemov v angleščini vsi trije avtorji uporabnike svojih slovarjev opozarjajo na zahtevnost izgovora angleških besed. Kubelka v slovarju iz leta 1904 o tem ne govori, v slovenskem uvodu v slovar iz leta 1912 pa zapiše: »Izgovarjanje angleških glasov je precej težavno; le z vztrajno vajo je mogoče doseči pravilno izgovarjanje« (Kubelka 1912: 11). Kubelka prizna, da njegov nasvet glede izgovora ni idealen, in pravi:

[A]ko bi se namreč hotelo popolnoma natanko napisati in označiti izgovarjanje posameznih glasov, zlasti samoglasnikov, bi bilo za to potreba zelo mnogo znakov in znamenj, to bi pa zelo otežkočilo učenje angleškega jezika in marsikdo bi knjigo ravno radi tega položil iz rok. (Kubelka 1912: 11)

Iz zapisanega je razvidno, da se je Kubelka dobro zavedal, da bi z dolgimi in podrobnimi razlagami izgovora angleških fonemov lahko odvrnil uporabnike slovarja, da bi se spopadli z angleščino in izgovorom angleških besed.

Košutnik v slovarju iz leta 1912 relativno kratko razlago o izgovoru zaključil z naslednjo mislijo:

Takih in enakih primerov bi se dala naštet še mnogobrojna kopa, a storilo bi se to brez uspeha za one sloje, katerim je namenjena ta knjižica. Tem velja najbolj pravilo, da je treba dobro slušati, kadar se govori angleški in da je treba tudi vporabiti vsako priložnost, ki se le nudi za vaje v izgovarjanju. (Košutnik 1912: 4)

Kern v slovenskem predgovoru opozori bralca, naj njegovih navodil glede izgovora ne jemlje preveč dobesedno: »Diakritična znamenja in zapisana izgovarjava so samo za prvo pomoč; učiti se je treba s pomočjo posluha in govorjenja.« (Kern 1919: IV)

3.2 Izbor pravopisne različice angleščine (britanska oz. ameriška različica)

V sredini 19. stoletja so se začele pojavljati številne razlike med britansko in ameriško različico angleščine tako v zapisu besed kot tudi v leksiki (Merriam-Webster). S pojavom zvočnih filmov v 20. letih 20. stoletja se je širilo tudi védenje o različnih ameriških naglasih. Vsi slovarji, ki smo jih preučevali v okviru naše raziskave, so izšli že pred tem, to je še v času nemega filma, ko se večina ljudi, vključno z avtorji naših slovarjev, ni zavedala razlik med britansko in ameriško angleščino. Od treh avtorjev samo Kern omenja dve različici angleščine, ko v slovenskem predgovoru zapiše: »Pisava in izgovarjava angleških besed je označena, kakor je v navadi v Ameriki, ter se nekoliko loči od kontinentalne angleščine« (Kern 1919: IV). L. Murphy (2018: 64) meni, da so prav priseljenci vplivali na pojav razlik med obema različicama angleščine, saj se je v 19. stoletju začel vpliv britanske kulture in britanske različice angleščine na belopolte Američane zmanjševati zaradi množičnega prihoda priseljencev iz najrazličnejših evropskih držav.

Vprašanje, ki si ga moramo zastaviti, saj je ključnega pomena za našo raziskavo, je, kdaj sta se obe različici angleščine začeli uporabljati vzporedno in kdaj je ameriška različica angleščine postala prevladujoča različica v ZDA. Te razlike smo preučevali tudi s pomočjo aplikacije Google Ngram Viewer, ki ni vedno najbolj popolna in natančna, vseeno pa ponudi kar dober vpogled v te razlike (gl. Zhang 2015).

4 IZGOVOR IN IZBOR PRAVOPISNE RAZLIČICE ANGLEŠČINE: PRAKTIČNI PRISTOP

4.1 Kubelka 1904 in 1912: izgovor

Tako v angleškem kot tudi v slovenskem uvodu Kubelka (1904) omenja samo izgovor soglasniškega sklopa <th>⁶ in razloži, kako je poenostavil zapis izgovora tega sklopa:

Opozarjam pa na izgovarjanje soglasnikov -th- katera zvoneta kakor t, d, s in š ako se jezik pri izgovarjanju istih med zobe potisne, kratko navedem samo z -dz- ter sem se stem vseh razširjevalnih pravil izognil. (Kubelka 1904: 10)

Kubelka 1912 ima samo slovenski uvod, v katerem izgovora <th> ne omenja. V uvodnem delu precej na široko obravnava soglasnike in v okviru tega poglavja opiše izgovor <th> (izgovor fonema /ð/), kot sledi:

Th se izgovarja ako se pritisne konec jezika k gornjim zobem in se skuša izgovoriti *ds*, zaznamujemo jih v tej knjigi z *d* in *t*: father (*fadr*) oče. (Kubelka 1912: 26)

V Kubelki 1904 obema uvodoma (v slovenščini in angleščini) sledi uvodni del v slovenščini, v katerem navede črke angleške abecede in njihova imena v angleščini, kar Kubelka (1904: 11) navaja v stolpcu z naslovom »Izgovarjanje« (gl. sliko 1). Na primer, ime črke A se v angleščini izgovarja [ej], kar je običajen zapis tega dvoglasnika v vseh slovenskih slovarjih pred uveljavitvijo IPA. Po drugi strani pa navaja redkejša zapise izgovora imen naslednjih črk: H kot [eč] (običajnejši izgovor [ejč]), J kot [dže] (običajnejši izgovor [džej]) in W kot [deblju] (običajnejši izgovor [dabəlju]). Zapis izgovora imen črk v uvodnem delu Kubelke 1912 se v nekaterih primerih razlikuje od zapisa izgovora imen črk v njegovem slovarju iz leta 1904. Medtem ko je izgovor imen črk H in J zapisan enako kot v slovarju iz leta 1904, je izgovor imena črke W v tem slovarju zapisan kot [doblju]. Izgovor imena črke A ni naveden kot dvoglasnik, ampak kot [e]. Zanimivo je, da je v digitalizirani verziji Kubelke 1912, ki smo jo uporabljali v naši analizi, uporabnik tega izvoda slovarja z roko popravil ta zapis izgovora v dvoglasnik [ej] (slika 1, gl. tudi Farina – Vrbinc – Vrbinc 2024).

⁶ V uvodu Kubelka tako v slovarju iz leta 1904 kot tudi v slovarju iz leta 1912 ne obravnava nezvenečega zobnika /θ/, gl. tudi razdelek 5.

ANGLEŠKA ABECEDA.					
Črke	Izgovarjanje	Črke	Izgovarjanje	Črke	Izgovarjanje
a A	e ^j	j J	dže	s S	es
b B	bi	k K	ke	t T	ti
c C	si	l L	el	u U	ju
d D	di	m M	em	v V	vi
e E	i	n N	en	w W	doblju
f F	ef	o O	o	x X	eks
g G	dži	p P	pi	y Y	vaj
h H	čč	q Q	kju	z Z	zi.
i I	aj	r R	ar		

Slika 1: Str. 11 v Kubelka 1912 s popravljenim izgovorom imena črke A

Kubelka 1904 na precej zapleten način razlaga izgovor samoglasnikov v ameriški angleščini v različnih besedah (uvodni del, str. 12–14). Najprej zapiše pravilo, čemur sledi razpredelnica s petimi stolpci: samoglasnik, njegov izgovor, primer angleške besede s tem samoglasnikom, izgovor angleške besede, slovenski ustreznik angleške besede. V Kubelki 1912 so pravila za izgovor samoglasnikov prenovljena in točnejša, niso zapisana v obliki razpredelnice, so pa precej dolga (uvodni del, str. 12–22) in jim je težko slediti, zaradi česar niso najbolj primerna za ciljne uporabnike – slovenske priseljence, ki jim je razlaga namenjena.

Kubelka 1904 v uvodu razlaga izgovor »sestavljениh samoglasnikov«, kot imenuje dvoglasnike. Kot primer lahko navedemo različne zapise izgovora dvoglasnika /eɪ/. Za <ai>«kot v *rain* Kubelka (1904: 13) navaja izgovor /e/ [ren], za <ay> kot v *pay* pa izgovor /eʲ/ [pej]. Izgovor je zapisan napačno, poleg tega je tudi nejasen in zavajajoč. V slovarju iz leta 1912 izgovor tega dvoglasnika obravnava drugače, veliko bolj v skladu z dejanskim izgovorom tega fonema. Razlago izgovora dvoglasnika /eɪ/ najdemo na različnih mestih znotraj razlage različnih pravil v uvodnem delu, ki obsega enajst strani, na katerih je razložen izgovor angleških samoglasnikov. Za zapisa <ai> in <ay> Kubelka (1912: 18) navaja primera *pain* [pejn] in *pay* [pej]; za zapisa <ei> in <ey> pa primere *reign* [rejn], *eight* [ejt] in *grey* [grej] (Kubelka 1912: 19).

V slovarskem delu vidimo, kako Kubelka svoja pravila uporablja v praksi. V obeh slovarjih navaja izgovor angleških ustreznikov slovenskih iztočnic, kar je v sodobni dvojezični leksikografiji nenavadno, čeprav za uporabnika koristno. Pri dvoglasniku /eɪ/ je Kubelka 1904 dosleden in upošteva navodila iz uvodnega dela. V slovarju iz leta 1904 (enorelacijski slovar, samo slovensko-angleški) Kubelka

pri iztočnici *bolečina* navaja ustreznik *pain* z izgovorom [pen], za iztočnico *dež* navaja ustreznik *rain* z izgovorom [ren], za *plačati* je naveden ustreznik *pay* z izgovorom [pej] in za *siv* z ustreznikom *gray* izgovor [grej] (slika 2).

dež	rain	ren	sit	fully satisfied	fuli satisfaid
dežnik	umbrella	ombrela	siv	gray	grej
deževati	rain	ren	skakati	spring	spring
dežela	country	kontri	skala	rock	rok
deželna vlada	goverument	govrment	skazati	render, to do	rendr, tu du
deželna sodnija	provincial	provinši cort	skaziti	spoil	spojl
	court		skesati	regret	regret

Slika 2: Strani 38 in 95 v Kubelka 1904

V slovensko-angleškem slovarju iz leta 1912 obstajajo razlike med razlago zapisa fonema /e/ v uvodnem delu in zapisom izgovora v slovarskem delu; Kubelka v zaprtih zlogih ta dvoglasnik zapisuje različno. Pri iztočnici *dež* z ustreznikom *rain* navaja izgovor [ren], kar je v nasprotju z razlago v uvodnem delu. Pri iztočnici *mučiti* navaja ustreznika *to torture* [tu tortjur] in *to pain* [tu pen]; zapis izgovora ustreznika *pain* ne ustreza razlagi v uvodnem delu. Iztočnica *plačati* ima ustreznik *to pay* z izgovorom [tu pej], ki je v skladu z razlago v uvodnem delu. Tudi izgovor iztočnic *osem* z ustreznikom *eight* [ejt] in *siv-a-o* z ustreznikom *grey* [grej] (zapis ustreza britanski angleščini) je v skladu z razlago v uvodnem delu. Možna razlaga za nedoslednosti pri navajanju izgovora v slovarju iz leta 1912 je, da Kubelka izgovora določenih iztočnic, vključenih v slovar iz leta 1904, ni popravil v skladu s pravili, ki jih navaja v uvodnem delu slovarja iz leta 1912.

Zanimiv je tudi zapis izgovora fonema /ð/. V uvodnem delu slovarja iz leta 1904 je Kubelka razložil, da bo /ð/ zapisoval kot /dz/, v uvodnem delu slovarja iz leta 1912 (razdelek s soglasniki) pa je navedel, da bo /ð/ zapisoval kot /d/ ali /t/. V slovarju iz leta 1904 je iztočnica *oče* prevedena z ustreznikom *father*, naveden je izgovor [fadzer] (Kubelka 1904: 74), kar je v skladu z avtorjevo razlago v (slovenskem) uvodu. Pri iztočnici *usnje* z ustreznikom *leather* pa Kubelka (1904: 110) navede izgovor [leder], kar je v nasprotju z razlago v uvodu. V naslednji izdaji je pri ustrezniku *father* naveden izgovor [fadr] (Kubelka 1912: 354), kar je v skladu z razlago v uvodnem delu, enako pa velja tudi za ustreznik *leather* z izgovorom [ledr] (Kubelka 1912: 411). Ugotavljamo, da Kubelka v slovarju iz leta 1912 zapisuje fonem /ð/ dosledno in v skladu z razlago v uvodnem delu slovarja.

4.2 Kubelka 1904 in 1912: pravopis

V 30. in 40. letih 19. stoletja se je v ameriški angleščini čedalje bolj uveljavljal zapis *color, favor, flavor, honor, humor, labor* in *neighbor* v nasprotju z britanskim zapisom *colour, favour, flavour, honour, humour, labour* in *neighbour* (Google Ngram Viewer). V zadnjih 30 letih 19. stoletja so se glede na pogostnost začele v ameriški angleščini uveljavljati oblike *offense, pretense, center, fiber* in *meter* (Google Ngram Viewer) v nasprotju z britanskim zapisom *offence, pretence, centre, fibre* in *metre*. Pri *nitre, niter* je razlika v pravopisu sledila vzorcu *fibre, fiber*, vendar pa gre za termin, ki je relativno redko rabljen, zato razlika med obema variantama ni tako očitna (Google Ngram Viewer). Kljub tem trendom je v Kubelkovem slovensko-angleškem slovarju iz leta 1904 pod iztočnico *barva* naveden ustreznik *colour*; po drugi strani je pri iztočnici *čast* ustreznik zapisan kot *honor*. V nasprotju s Kubelko 1904 je v slovensko-angleškem delu dvorelacijskega slovarja Kubelka 1912 ustreznik pri iztočnici *barva* zapisan brez *u*, torej *color*; pri *čast* je ustreznik *honor*. Medtem ko Kubelkov slovar iz leta 1904 nima iztočnice *obramba*, je ta vključena v njegov slovar iz leta 1912; avtor pri ustrezniku *defence* uporabi britanski zapis. To se zdi logična izbira, kajti razlika med *defence* in *defense* se je začela kazati šele v 80. letih 19. stoletja. Zapis *defense* je bil leta 1912 relativno nov v nasprotju z zapisi *color, honor* in *favor*. Tudi v angleško-slovenskem delu Kubelke 1912 je večina iztočnic zapisana v skladu z britanskim zapisom (npr. *defence, fibre* in *nitre*). V tem delu slovarja najdemo iztočnici *meter* in *metre*, in sicer *meter* z ustreznikom *merilec* in *metre* z ustreznikoma *meter, meterska mera*, kar je povsem ustrezna obravnava z vidika britanske angleščine. V ameriški angleščini pa še danes obstaja samo en možen zapis, tj. *meter*, z vsemi pomeni, ki jih navaja Kubelka v slovarju iz leta 1912. Poudariti velja, da je zapis iztočnic in ustreznikov v Kubelki 1912 dosleden; zapis, ki se pojavi kot iztočnica v angleško-slovenskem delu, je uporabljen tudi pri ustreznikih v slovensko-angleškem delu slovarja. Kubelka 1904 ne vključuje iztočnic *center/centre, meter/metre, offense/offence* in *pretense/pretence*.

4.3 Košutnik 1912: izgovor

V nasprotju s Kubelko v Košutnikovem slovensko-angleškem delu slovarja izgovora ni, je pa v angleško-slovenskem delu, kar je v skladu s sodobnimi dvojezičnimi slovarji. Avtor izgovor razlaga v kratkem uvodu v slovenščini (Košutnik 1912: 1–4), ki je podpisan z »Založnik« in ne z njegovim imenom.

Košutnik opisuje izgovor /eɪ/, /æ/, /ɑ/, /ʌ/ /u/ in /yu/ kot tudi izgovor /ɪ/ (alveolarni aproksimant v ameriški angleščini je običajno zapisan kot /r/). V Predgovoru uporabnike slovarja opozarja na dejstvo, da je v angleščini »nekaj glasov, ki jih ni v slovenščini in katerih se je mogoče naučiti le po posluhu« (Košutnik 1912: 1). Med drugim pojasni tudi, da se »posamezni glasniki [...] povsod ne izgovarjajo

enako« (Košutnik 1912: 1). Kot primer navede izgovor <a> in <u>. Za <a> v besedi *late* pravi, da je »v izgovoru zategel *e* s kratkim sledečim *j*« (Košutnik 1912: 1), v besedi *latter* »je a v izgovoru tudi nekaj *e*, a ni jasen in leži med *a* in kratkim *e*« (Košutnik 1912: 1), v besedi *lark* pa se »izgovori a kot pravi zategli *a*« (Košutnik 1912: 1). Zanimivo je, da pri razlagi izgovora besede *lark* Košutnik jasno opiše ameriški izgovor [laɹk] in ne britanskega [la:k]. V besedi *lug* [lʌg] se <u> izgovarja »kot nekaj temen *a*« (Košutnik 1912: 4). S to razlago nakaže problem, ki ga imajo z izgovorom tega fonema tujejezični govorniki ameriške angleščine. Za <u> v besedi *lune* pravi, da se izgovori »kot pravi *u*« (Košutnik 1912: 4), v besedi *lunula* pa kot /jo/ (v IPA /ju/ v britanski angleščini, /ju:/ v ameriški angleščini). Zaključimo lahko, da je Košutnikov opis izgovora dokaj točen. Ugotovili smo, da Košutnik pri zapisu samoglasnikov, ki jih razlaga v uvodu, v angleško-slovenskem delu slovarja ni popolnoma dosleden. Na primer, za dvoglasnik /eɪ/ v uvodu pravi, da je »zategel *e* s kratkim sledečim *j*« (Košutnik 1912: 1) in kot primer navaja *late*, pri transkripciji izgovora pa uporablja samo /e/:

age [edž] (str. 66)
great [gret] (str. 100)
make [mek] (str. 112)
name [nem] (str. 116)
place [ples] (str. 122)
play [ple] (str. 122)

Košutnik v uvodu ne razloži izgovora tipičnega angleškega fonema /ð/, ki ga v slovarju dosledno zapisuje kot /dz/; na primer *leather* [ledz'er], *father* [fa'dzer] (slika 3). Košutnik naglas označuje z znakom ' za naglašenim zlogom,⁷ Kubelka pa naglasa v nobenem od svojih dveh slovarjev ne označuje.

father, fa'dzer - oče.	dreti, prevreči.
fatigue, fe'teg - trud, težava; utruditi.	fellness, fel'nes - grozovitost, krutost.
fatten, fet'n - odebeliti, pitati, gnojiti.	fellow, fel'lo - tovariš, ud, pomočnik (rokodelski).
faucet, fo'set - pipa, čep.	felo-de-se, fil'lodesi - samomorilec.
fault, folt - pogrešek, napaka, krivda.	feme, fem - žena.
faulty, fol'ti - pogrešen, napaden, kriv, kazni vreden.	femenine, fem'inin - ženski; ženski spol.
	fen, fen - močvirje.

Slika 3: Str. 91 v Košutnik 1912

7 Označevanje mesta naglasa za naglašenim zlogom je tudi danes standardni način označevanja mesta naglasa v ameriških slovarjih, kjer za zapis izgovora uporabljajo transkripcijo na osnovi fonemov (v angl. *respelling*). V britanskih slovarjih, kjer za zapis izgovora uporabljajo mednarodno fonetično abecedo, je mesto naglasa označeno pred naglašenim zlogom.

4.4 Košutnik 1912: pravopis

V nasprotju s Kubelko in Kernom se Silvester Košutnik ni izselil v ZDA in je svoj slovar izdal v Ljubljani. Glede na to, da je slovar izšel v Evropi, bi pričakovali, da bo Košutnik uporabljal britanski zapis besed. V slovensko-angleškem delu tega dvorelacijskega slovarja je avtor zelo dosleden pri rabi britanskega zapisa, na primer pri ustreznikih *colour* (pod iztočnico *barva*), *fibre* (pod *žila*), *honour* (pod *čast*), *labourer* (pod *delavec*), *to labour* (pod *delati*), *offence* (pod *pohujšanje*). Ameriški zapis smo v slovensko-angleškem delu našli samo pri ustrezniku *traveler* (pod iztočnico *popotnik*).

Tudi v angleško-slovenskem delu Košutnik zelo dosledno uporablja britanski zapis, na primer pri iztočnicah *centre*, *colour*, *flavour*, *honour*, *labour* in *labourer*. Prav tako zapiše *fulfil* z enim končnim *l*, kar je v skladu z britansko normo. V tem delu slovarja smo našli ameriški zapis samo pri iztočnici *favor*, zakaj je Košutnik v tem primeru uporabil ameriški zapis, pa ostaja nepojasnjeno.

4.5 Kern 1919: izgovor

V Kernu 1919 sta dva po vsebini različna uvoda, eden v angleščini in drugi v slovenščini. V angleškem uvodu Kern razloži, da je v zapisu in izgovoru sledil najnovejšim avtoritetam, zlasti slovarju *New Standard Dictionary*,⁸ v katerem je izgovor zapisan fonetično in je, kot je razložil avtor sam, »podoben fonetičnemu sistemu pravopisa in pisave, ki ga uporabljamo v slovenščini« (Kern 1919: III, prevedle avtorice). V slovenskem uvodu Kern zapiše: »Pisava in izgovarjava angleških besed je označena, kakor je v navadi v Ameriki, ter se nekoliko loči od kontinentalne angleščine« (Kern 1919: IV).⁹

Obema uvodoma sledijo navodila za uporabo slovarja v slovenščini z naslovom *Pojasnila* (str. VI–VII). Tu najdemo razlago izgovora, krajše pojasnilo o zloženkah oz. sestavljankeh ter kratke napotke o tem, kako uporabljati slovar (z razlago tekočih naslovov in abecedno ureditvijo gesel). Na str. VI so navodila za izgovor samoglasnikov in treh soglasnikov: /th/, /dh/ in /w/. Kern za prikaz izgovora samoglasnikov uporablja več diakritičnih znakov, na koncu navodil (str. VII) pa razloži izgovor drugih soglasnikov.

Kernovo razlago izgovora lahko ponazorimo s prikazom fonema /æ/ kot v *cat*, ki ga opiše tako: »ê je odprti glas in ga v slovenščini nimamo« (Kern 1919: VI). Temu sledi še navodilo, kako naj uporabnik izgovori ta fonem: »Usta se morajo na široko počez odpreti in izgovoriti e kakor v besedi be-e-e-, s katero oponašamo

⁸ *New Standard Dictionary* (ur. Funk) je prvič izšel leta 1913 in povsem možno je, da je Kern uporabljal prav to izdajo.

⁹ Glede na to, da je Kern kot vir uporabil ameriški slovar, je od tod povzel tudi zapis izgovora, ki temelji na fonemih (gl. op. 7).

ovce.« (Kern 1919: VI) Kot primere izgovora tega fonema navaja angleške besede *cat* [kễt], *rat* [rễt] in *hat* [hễt].

V vseh slovarjih, ki smo jih analizirali do zdaj, je bil omenjen fonem /ð/ kot v *the*, v nobenem pa ni bil razložen fonem /θ/ kot v *thing*. Kern za razliko od ostalih avtorjev razloži oba fonema in nazorno pojasni tudi razliko med njima (slika 4). Fonem /ð/ zapiše kot /dh/, njegov izgovor pa razloži, kot sledi: »*dh* stoji za mehki *th*, (tī ējč), ki ima v angleščini poseben glas. Izgovori se skoro kot *d*, ako pritisnete pri tem konec jezika k zobem.« (Kern 1919: VI) Kot primere navaja *that* [dhễt], *this* [dhis] in *father* [fādh̃r]. Fonem /θ/ zapiše kot /th/, izgovor pa razloži na naslednji način: »Izgovori se slično kot *dh*, samo da namesto *d* izkušate izgovoriti *t*.« (Kern 1919: VI) Kot primere navaja *think* [think], *thing* [thing] in *nothing* [nāʹthing].¹⁰ Besedni naglas Kern označuje enako kot Košutnik (znak ' za naglašanim zlogom).

teolog.	thin, (thin), tenak; redek; lahek; dro-
theologic(al), thiolá'džik(l), bogoslo-	ban; suh; stanjšati, izredčiti.
ven, teologičen.	thine, (dhajn), tvoj.
theology, (thiá'lodži), bogoslovje, te-	thing, (thing), stvar.
ologija.	think, (think), (thought, thought,
theorem, (thi'orem), znanstven učni	thôt), misliti; smatrati; namera-
stavek, teorem.	vati.
theoretic(al), (thiøre'tik(l), teoreti-	thinker, (thinkr), mislec.
čen.	thinking, (thin'king), mišljenje; mi-
theorist, (thi'orist), teoretik.	sel; smatranje.
theorize, (thi'orajz), domnevati; pe-	thinness, (thin'nes), tankost; suhost.
čati se s teorijami.	third, (thrd), tretji; tretjina; —ly,
theory, (thi'ori), znanstven učni stav-	tretjič.
ek kake vede, teorija.	thirst, (thrst), žeja; poželjenje; žejen
therapeutic, (therepjũ'tik), zdravilen.	biti; žejati.
therapeutics, (therepjũ'tiks), zdravilo-	thirstiness, (thr'stines), žeja.
slovje, terapevtika.	thirsty, (thr'sti), žejen; I am thirsty,
there, (dhēr), tam; tje; tu; there is,	mene žeja, žejen sem.
there are, je, so (hrvatsko: ima).	thirteen, (thr'tin), trinajst; —th, tri-
thereafter, (dherêf'tr), pozneje, po-	najsti.
tem; na drugem svetu.	thirtieth, (thr'tieth), trideseti.
thereat, (dherê't'), tam, tedaj, zato.	thirty, (thr'ti), trideset.
therefor, (dherfor'), za to, za ono.	this, (dhis), ta; this way, tod, semkaj.
therefore, (dher'fôr), zato, torej, za-	thistle, (thisl), osat; bodljika.
torej.	thither, (thidhr), tjakaj.
therefrom, (dherfrām'), od tega, iz te-	tho, (dhō), glej though.
ga.	

Slika 4: Str. 241 v Kern 1919

10 Tudi avtorji angleško-nemških slovarjev s konca 19. stoletja so v uvodnih delih na preprost in nazoren način opisovali izgovor angleških fonemov. Kot primer lahko navedemo Rothwellov slovar iz leta 1880, kjer je izgovor fonemov /θ/ in /ð/ opisan, kot sledi: »th bezeichnet den scharfen Laut: thunder, thond'r, Donner; dth bezeichnet den weichen Laut: brother, brodth'r, Bruder.« (Rothwell 1880: XII).

Če pogledamo zapis izgovora iztočnic v Kernovem slovarju, ugotovimo, da so angleški fonemi zapisani dosledno, zapis izgovora pa je v skladu z njegovimi razlagami v poglavju *Pojasnila*:

eight [ējt] (str. 79)
gray, grey [grēj] (str. 107)
leather [ledhr] (str. 137)
pain [pējn] (str. 166)
pay [pēj] (str. 169)
rain [rējn] (str. 190)
reign [rējn] (str. 194)

4.6 Kern 1919: pravopis

Kot je bilo že omenjeno, je samo Kern v uvodu v slovar eksplicitno omenil razliko med britansko in ameriško angleščino. V nasprotju s Košutnikom je skoraj dosledno uporabljal ameriški zapis (npr. *color, councilor, counselor, disfavor, dishonorable, encyclopedic(al), endeavor, favor, favorable, favorite, fervor, flavor, neighbor, neighborhood, neighborly, tumor*), le redko najdemo britanskega (npr. *defence*, kjer je samo kazalka na *defense*, pri čemer ni navedeno, katera oblika je britanska in katera ameriška). Kern je tudi dosledno uporabljal enak zapis besede, če se beseda pojavi na različnih mestih v slovarju.

Le zelo poredko je navajal tako britanski kot tudi ameriški zapis iztočnice (npr. *center, centre; fiber, fibre*) in ni uporabljal kazalke (kot pri *defence* zgoraj). Pod črko »E« navaja iztočnico *edema, oedema*, pri čemer ameriškem zapisu (*edema*) sledi britanski zapis (*oedema*); vrstni red je lahko tudi posledica abecednega reda. Pod črko »O« ne navaja zapisa *oedema* (torej tudi ni kazalke na *edema*), kar je pomanjkljivost. Če je podatek na Google Ngram Viewer zanesljiv, sta se v ameriški angleščini zapisa *edema* in *oedema* okoli leta 1900 uporabljala približno enako pogosto, to pa je obdobje, ko je nastajal Kernov slovar. Medtem ko Kernovo obravnavo *edema, oedema* lahko razumemo in razložimo, pa tega ne moremo trditi za njegovo obravnavo iztočnice *eon, aeon*. Leksikografska obravnava *eon, aeon* je enaka kot pri *edema, oedema*: pod črko »E« imamo oba zapisa, torej *eon, aeon*; pod črko »A« te iztočnice ni, torej tudi ni kazalke. Google Ngram Viewer kaže, da zapis *aeon* (v nasprotju z *eon*) ni obstajal; zdi se, da se je v tem času ta zapis zelo redko pojavljal tako v britanski kot tudi v ameriški angleščini. Zelo verjetno je Kern kot zdravnik znal latinsko, verjetno se je latinščino učil že v gimnaziji v Ljubljani, kasneje pa tudi v semenišču v Minnesoti, ter je zaradi tega poznal zapis *aeon*. Možno je tudi, da je uporabljal enega ali več enojezičnih slovarjev z začetka 20. stoletja, kar je tudi lahko vplivalo na njegovo obravnavo te iztočnice. Prva izdaja slovarja *Webster's New International Dictionary* (Harris 1909) vključuje tako iztočnico *æon* kot tudi iztočnico *eon*. Na obeh mestih je

naveden variantni zapis, ki mu sledi celotna obravnava pomena.¹¹ Poudariti velja, da je Kernova obravnava teh iztočnic sodobnejša kot obravnava, ki jo najdemo v enojezičnih slovarjih založbe Webster, ki obravnavajo *aeon* in *eon* na enak način.

Slovarski sestavek iztočnice *esthetic* v Kernovem slovarju vključuje ustreznik in kazalko na *aesthetic*. Pri iztočnici *aesthetic* je naveden enak ustreznik kot pri *esthetic*, vendar ni kazalke na *esthetic*. Tako kot v zgoraj omenjenih primerih tudi tu nobena od iztočnic ni označena s kvalifikatorjem, ki bi označeval različico angleščine. Možno je, da je imel Kern obliko *aesthetic* za prevladujočo varianto, zato ni vključil kazalke na *esthetic*. Očitno je menil, da je zapis iztočnice *esthetic* dovolj pomemben, da je v tem slovarskem sestavku navedel ustreznik in kazalko na *aesthetic*, vendar pa ni nikjer pojasnil kriterija za takšno obravnavo različno zapisanih iztočnic. Tudi glede na Google Ngram Viewer je različica *aesthetic* prevladujoča tako v Severni Ameriki kot tudi v Veliki Britaniji in tudi sodobni ameriški in britanski slovarji še vedno navajajo *aesthetic* kot prevladujočo različico, čeprav vključujejo tudi *esthetic* kot variantni zapis, ali pa ta zapis označijo kot ameriško različico.

Kot smo že omenili, je Kern v slovarju dosledno uporabljal le en zapis, ni pa bil vedno dosleden pri obravnavi besed, ki sledijo enakemu vzorcu zapisa v britanski oz. ameriški angleščini. To lahko vsaj delno pojasnimo z dejstvom, da so se variantni zapisi leksemov s podobnimi oblikami začeli pojavljati in uveljavljati v različnem časovnem obdobju. Kot primer lahko navedemo angleške glagole in njihove samostalniške izpeljanke, ki se v britanski angleščini zapišejo z enim (končnim) *l*, v ameriški pa z dvema (glagol *enrol/enroll* in samostalniki *enrolment/enrollment*, glagol *fulfil/fulfill* in samostalniki *fulfilment/fulfillment*, glagol *instal/install* in samostalniki *instalment/installment*). Kern je za iztočnice včasih uporabil britanski zapis (*fulfil, fulfillment*), drugič ameriškega (*enroll, enrollment; install*), včasih pa variantni zapis (*instal(l)ment*), vendar brez pojasnila o različici angleščine, za katero je zapis značilen. Če preverimo pogostnost pojavljanja omenjenih variantnih zapisov iztočnic v Google Ngram Viewer, ugotovimo, da ima vsak zapis nekoliko drugačno krivuljo pogostnosti v obdobju, ko je nastajal Kernov slovar (1905–1919; prim. Javh-Kern 1937). Na primer, raba zapisa *fulfill* in *fulfil* ter zapisa *fulfillment* in *fulfilment* je bila v ameriški angleščini približno enaka od zgodnjih 70. let 19. stoletja do okoli leta 1915, ko je začel prevladovati zapis *ll*, torej *fulfill* in *fulfillment*. Zapisa *instalment* in *installment* sta se do sredine 40. let 19. stoletja uporabljala približno enako pogosto, od takrat naprej pa je začel prevladovati zapis *installment*. Očitno je, da so se vse te različice z izjemo *instal* uporabljale v času nastajanja Kernovega slovarja. Kern ni imel na voljo podatkov

¹¹ V kasnejših izdajah slovarja *Webster's New International* (druga izdaja Neilson 1934; tretja izdaja Gove 1961) najdemo tako pod *aeon* kot tudi pod *eon* enako obravnavo.

o pogostnosti posameznih zapisov, zato ni jasno, po katerih kriterijih se je odločal za izbiro določenega zapisa iztočnice oz. za variantni zapis, kot je *instal(l)ment*.

5 RAZPRAVA IN ZAKLJUČNE MISLI

Čeprav so bili Kubelka, Košutnik in Kern na področju slovaropisja popolni amaterji, so bili v mnogih pogledih revolucionarni pionirji. Znali so več jezikov, niso pa imeli izkušenj z analitičnim pristopom k obravnavi jezika. Ko so sestavljali slovarje, niso imeli na voljo slovenskih virov o angleški slovnici, izgovarjavi in drugih vidikih jezika.¹² Ugotoviti so morali, kako naj na preprost način razložijo različne jezikovne pojave in procese, da bodo ciljni uporabniki – slovenski priseljenci v ZDA, ki so večinoma imeli zelo nizko stopnjo izobrazbe – te razlage tudi razumeli. Poleg tega so se morali seznaniti s slovensko jezikoslovno terminologijo, ki so jo včasih tudi sami ustvarjali. V tem prispevku ne govorimo o njihovih razlagah slovnice in težavah, ki so jih imeli s slovnično terminologijo, vendar je povsem jasno, da je bil že opis izgovora zanje trd oreh (na primer razlaga izgovora tipičnih angleških fonemov /θ/ in /ð/, opis izgovora /w/ ali alveolarnega aproksimanta v ameriški angleščini /ɹ/). Zanimivo je, da se Kubelka v obeh preučevanih slovarjih (1904 in 1912) v teoretičnem uvodnem delu pri opisu izgovora sklopa <th> osredotoča samo na opis izgovora fonema /ð/, medtem ko fonema /θ/ ne omenja. V slovarskem delu fonem /θ/ preprosto zapiše kot /t/ (npr. *think* [tink]). Jezikoslovci se z vso omenjeno problematiko seznaniijo že v času formalnega izobraževanja in lahko posamezni segment jezika kasneje podrobno preučujejo, kar pa za avtorje preučevanih slovarjev ne velja.

Kot je razvidno iz prikazanih in analiziranih primerov iz uvodov in uvodnih delov slovarjev, so si avtorji prizadevali, da bi čim bolj nazorno in razumljivo razložili izgovor in predstavili svoj pogled na težave, ki jih imajo rojeni govorniki slovenščine pri izgovoru angleških fonemov in besed. Izgovor je za tujejezične govorce angleščine zelo pomemben, saj lahko zaradi napačno izgovorjene besede pride do nerazumevanja in težav v komunikaciji. Kot nejezikoslovci so morali Kubelka, Košutnik in Kern opisati fizične premike jezika med izgovarjanjem različnih fonemov in za opis izgovora različnih angleških fonemov poiskati primere slovenskih besed s podobnimi fonemi, da so na ta način angleški izgovor približali slovenskemu uporabniku. Kubelka je bil morda pri opisovanju izgovora fonemov malo manj uspešen, vendar se je trudil, da bi bile njegove razlage kar najbolj nazorne in v pomoč ciljnim uporabnikom (gl. 4.1, opis izgovora fonema /ð/). Po drugi strani je Kern v nasprotju s Kubelko in Košutnikom izgovor posameznih

12 Prva angleška slovnica, ki je vključevala tudi razlago izgovora, je bila Jeramova *Angleška slovnica v slovenščini* (1895). Kern je to delo poznal (Javh-Kern 1937), podatkov o tem, ali sta ga poznala tudi Košutnik in Kubelka oz. ali sta ga uporabljala, pa nimamo.

fonemov opisal relativno dobro (gl. 4.5). Na splošno lahko rečemo, da so bile razlage izgovora napisane laično, da so bile pogosto nejasne in nerazumljive, kar je lahko slovenskim priseljencem povzročalo težave pri razumevanju in učenju angleščine.

Vsi trije avtorji so skušali izgovor zapisati čim bolj fonetično. Kubelka in Košutnik sta uporabila svoj sistem, Kern pa je zapisovanje izgovora v celoti prevzel iz ene od izdaj slovarja *New Standard Dictionary* oz. je sistem le malo prilagodil. To je bila dobra odločitev, saj je v različnih izdajah tega slovarja izgovor iztočnic naveden dosledno. Kernov sistem zapisa izgovora je najbolj dosleden in bi lahko bil najbolj primeren za ciljne uporabnike. Naslednje pomembno vprašanje je, ali so bila navodila za izgovor dosledno uporabljena v slovarkem delu. Kot smo že omenili, Kubelka in Košutnik pri zapisu izgovora nista bila popolnoma dosledna, medtem ko je bil Kern precej bolj.

Glede pravopisne različice angleščine, uporabljene v preučevanih slovarjih, je bil Kubelka v izdaji iz 1904 pri zapisu iztočnic nedosleden, v izdaji iz 1912 je dosledno upošteval in navajal ameriški zapis, Košutnik pa britanskega. Kern, čigar slovar je sestavljen najbolj profesionalno, je bil dosleden in je večinoma uporabljal ameriški zapis, britanskega pa le v primeru, če je bil v tistem času še vedno v rabi, čeprav je v ZDA naraščala pogostnost ameriškega zapisa. Kern je edini od avtorjev, ki v (slovenskem) uvodu omenja razliko med ameriškim in britanskim zapisom, vendar je malo verjetno, da so bile te informacije za uporabnike slovarja relevantne. Zapis besed je zagotovo manj pomemben kot izgovor, saj slovenski priseljenci, ki so delali v rudnikih, jeklarnah in tovarnah, niso pogosto komunicirali v pisni obliki.

Zagotovo so se vsi trije avtorji zelo potrudili, da bi bili uvodi in uvodni deli slovarjev čim bolj informativni, razumljivi in nazorni, vprašanje, ki ostaja neodgovorjeno, pa je, ali so jih uporabniki sploh prebrali, in če so jih, ali so jih razumeli (to ostaja problem tudi danes, gl. Vrbinc – Vrbinc 2019).

Kljub pomanjkljivostim in nedoslednostim so bili slovarji Kubelke, Košutnika in Kerna (pa tudi drugi priročniki, ki so jih imeli na voljo slovenski priseljenci v ZDA) neprecenljivi za ciljno publiko, ki so ji bili namenjeni. Teh priročnikov zaradi njihovega pomena v času njihovega nastanka ne smemo prepustiti pozabi. Potomci slovenskih izseljencev s preloma 19. in 20. stoletja, ki smo jih obiskali in s katerimi smo se pogovarjali, jih poznajo in jih še vedno hranijo doma, na voljo pa so tudi v knjižnicah in muzejih v ZDA in v Sloveniji. Spomin nanje ohranjamo tudi s pomočjo našega projekta, v katerem jih preučujemo, dokumentiramo njihovo slovaropisno vrednost in jih umeščamo na ustrezno mesto na področju (zgodovinskega) slovaropisja. Če želimo bolje razumeti odnos 30 milijonov novih dvojezičnih Američanov v prvih letih 20. stoletja do jezika in slovarjev, moramo nadaljevati raziskovalno delo, ki nam bo ponudilo nove uvide na tem področju.

VIRI IN LITERATURA

Med viri je Kern naveden pod Kern ali pod Javh-Kern glede na to, s katerim priimkom je bil naveden v viru.

Slovarski viri

- Funk 1913** = Isaac K. Funk (ur.), *New Standard Dictionary of the English Language*, New York – London: Funk & Wagnalls Company, 1913.
- Gove 1961** = Philip Babcock Gove (ur.), *Webster's New International Dictionary*, Springfield, Mass.: G. & C. Merriam Company, ³1961.
- Harris 1909** = William Torrey Harris (ur.), *Webster's New International Dictionary*, Springfield, Mass.: Merriam-Webster Inc., Publishers, ¹1909.
- Kern 1919** = Frank J. Kern, *A Complete Pronouncing Dictionary of the English and Slovene Languages for General Use* = *Popoln angleško-slovenski besednjak z angleško izgovarjavo*, Cleveland, Ohio: Tisk ameriške domovine, 1919.
- Košutnik 1912** = Silvester Košutnik, *Ročni slovensko-angleški in angleško slovenski slovar: zlasti namenjen izseljencem v Ameriko*, Ljubljana: Anton Turk, 1912.
- Kubelka 1904** = Victor J. Kubelka, *Slovensko-angleški žepni rečnik v olajšavo naučenja obeh jezikov* = *Slovenian-English Pocket Dictionary to Facilitate the Study of Both Languages*, New York, 1904, <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=loc.ark:/13960/t4qj8p026&view=1up&seq>.
- Kubelka 1912** = Viktor J. Kubelka, *Slovensko-angleška slovnica, tolmač, spisovnik in navodilo za naturalizacijo. Angleško-slovenski in slovensko-angleški slovar* = *Slovenian-English Grammar Interpreter, Letterwriter and Information on Naturalization. English-Slovenian and Slovenian-English Dictionary*, New York: Viktor J. Kubelka, ¹1912.
- Merriam-Webster** = *Merriam-Webster*, b. d., <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/autumn-vs-fall>.
- Neilson 1934** = William Allan Neilson (ur.), *Webster's New International Dictionary*, Springfield, Mass.: G. & C. Merriam Company, ²1934.
- Pleteršnik 1894–95** = Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar*, 2014 (¹1894–1895, prva elektronska izdaja 2006), www.fran.si.
- Rothwell 1880** = J. J. S. Rothwell, *Neues praktisches Taschen-Wörterbuch. Englisch-Deutsch und Deutsch-Englisch*, Stuttgart: Verlag von Paul Neff, ²1880.

Drugi viri in literatura

- Adams 2015** = Michael Adams, *Language Ideologies and The American Heritage Dictionary of the English Language: Evidence from Motive, Structure, and Design*, *Dictionaries: Journal of the Dictionary Society of North America* 36 (2015), 17–46.
- Amerikanski Slovenec 1912** = *Amerikanski Slovenec* 21.38 (23. 8. 1912), <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-IHI2KR0L>.
- Ameriška domovina 1919** = *Ameriška domovina* 22.141 (5. 12. 1919), <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-PQH4XRJL>.
- Ameriška domovina 1921** = *Ameriška domovina* 24.44 (15. 4. 1921), <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-ED3JVZSY>.
- Anonimno 1895** = *Angleščina brez učitelja. Pomočna knjiga za izseljence*, Ljubljana: Josip Pavlin, 1895, <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-HIDWMPBN/e7d9cd3b-9a4f-49bd-837e-4a11ea5d216/PDF>.
- Anonimno 1903, 1908** = *Angleščina brez učitelja v slovenskem jeziku. Pomočna knjiga za potovalce v Ameriko*, Ljubljana: Josip Pavlin, 1903, <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-RQ6X5F4B>; druga izdaja 1908, <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-759AADLO>.
- Cvrček 2020** = Tomáš Cvrček, *Schooling under Control: the Origins of Public Education in Imperial Austria 1769-1869*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2020.

- Farina – Vrbinc – Vrbinc 2024** = Donna M. T. Cr. Farina – Marjeta Vrbinc – Alenka Vrbinc, This, thing, fervor, fulfilment: the treatment of pronunciation and spelling in dictionaries of the Slovenian immigration, *Lexikos* 34 (2024), 141–165, DOI: <https://doi.org/10.5788/34-1-1901>.
- Fedor 2017** = Helen Fedor, 19th-Century Slovenian Primers and Readers, *Library of Congress Blogs*, 30. 1. 2017, <https://blogs.loc.gov/international-collections/2017/01/19th-century-slovenian-primers-and-readers/#:~:text=The%20use%20of%20Slovenian%20in,creation%20of%20Sunday%20only%20schools>.
- Gliha Komac idr. 2015** = Nataša Gliha Komac idr., *Koncept novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika*, Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2015, http://fran.si/179/novi-slovar-slovenskega-knjznegajezika/datoteke/Potrjeni_koncept_NoviSSKJ.pdf.
- Google Ngram Viewer** = *Google Ngram Viewer*, b. d., <https://books.google.com/ngrams/>.
- Héja – Lipp – Prószyński 2023** = Enikő Héja – Veronika Lipp – Gábor Prószyński, *Bilingual Lexicography, Oxford Bibliographies*, 21. 2. 2023, DOI: <https://doi.org/10.1093/OBO/9780199772810-0301>.
- Hladnik 1983** = Miran Hladnik, Tipi slovenske trivialne proze na začetku tega stoletja, *Obdobje simbolizma*, ur. Franc Zadravec – Franc Jakopin – France Bernik, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1983 (Obdobja 4), 25–136.
- Hladnik 1985** = Miran Hladnik, Svobodno po nemškem poslovenjeno: popularni prevedeni žanri 19. stoletja, v: *France Prešeren in prevodih*, ur. Drago Bajt – Frane Jerman – Janko Moder, Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, 1985, 191–199.
- Jackson 2002** = Howard Jackson, *Lexicography: an Introduction*, London – New York: Routledge, 2002.
- Javh-Kern 1937** = Frank Javh-Kern, *Memoirs on the Occasion of the Thirtieth Anniversary of Arrival in America*, govor na Slovenskem mednarodnem rodoslovnem združenju, 1937.
- Jeram 1895** = Peter Jos Jeram, *Slovensko-angleška slovnica*, Tower, Minn.: Amerikanski Slovenec, 1895.
- Kalc idr. 2020** = Aleksej Kalc – Mirjam Milharčič Hladnik – Janja Žitnik Serafin, *Doba velikih migracij na Slovenskem*, Ljubljana: Založba ZRC, 2020.
- Kristan 2013** = Cvetko Anton Kristan, Sakser, Frank (1859–1937), v: *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, ZRC SAZU, 2013, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi532721/#slovenski-biografski-leksikon>. Izvirna objava v: *Slovenski biografski leksikon* 9: Raab–Schmid, ur. Alfonz Gspan idr., Ljubljana: SAZU, 1960.
- Landau 2001** = Sidney I. Landau, *Dictionaries: the Art and Craft of Lexicography*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Lynch 2011** = Jack Lynch, »Every Man Able to Read«: Literacy in Early America, *Colonial Williamsburg Journal*, winter 2011, <https://research.colonialwilliamsburg.org/Foundation/journal/Winter11/literacy.cfm>.
- Mulaček 1930** = Ivan Mulaček, *Učbenik angleškega jezika*, Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna, 1930.
- Murphy 2018** = Lynne Murphy, *The Prodigal Tongue*, New York: Penguin Books, 2018.
- Okoliš 2008** = Stane Okoliš, *Zgodovina šolstva na Slovenskem*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2008, <https://stanko-okolis.si/wp-content/uploads/2018/05/Zgodovina-%C5%A1olstva-na-Slovenskem.pdf>.
- Passy 1904** = Paul Passy, Aim and Principles of the International Phonetic Association, *Le Maître Phonétique* 19 (1904), 1–20, <http://www.jstor.org/stable/44703664>.
- Principles of the International Phonetic Association 1912** = The Principles of the International Phonetic Association, *Le Maître Phonétique* 27 (1912), 1–40, <http://www.jstor.org/stable/44707964>.
- Shapiro 2020** = Rebecca Shapiro, Late Eighteenth-century English Orthoepic Dictionary Front Matter, *Lexicography Asialex* 7 (2020), 103–114, <https://doi-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.1007/s40607-020-00065-y>.
- Slovenec 1935** = *Slovenec: političen list za slovenski narod* 58.184a (13. 8. 1935), <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-K556PW8G>.
- Stanonik 1996** = Janez Stanonik, Slovenci v Združenih državah: obdobje 1848–1891, *Dve domovini* 7 (1996), 113–129.

- Trupej 2015** = Janko Trupej, Recepcija štirih ameriških romanov in njihovih slovenskih prevodov v luči ideologije razizma, *Primerjalna književnost* 38.2 (2015), 213–235.
- Vrbinc – Vrbinc 2019** = Marjeta Vrbinc – Alenka Vrbinc, Focus on the User: Front Matter in Slovenian Dictionaries, *Lexikos* 29 (2019), 269–287, DOI: <https://doi.org/10.5788/29-1-1521>.
- Vrbinc – Vrbinc – Farina 2025** = Alenka Vrbinc – Marjeta Vrbinc – Donna M. T. Cr. Farina, »For the benefit of my countrymen«: cultural context and lemma choice in early 20th-century dictionaries for immigrants, *International Journal of Lexicography* 38.3 (2025), 238–256, DOI: <https://doi.org/10.1093/ijl/ecaf009>.
- Zakrajšek 1923** = Kazimir Zakrajšek, *Abecednik za ameriške Slovence*, Chicago: Edinost, ²1923.
- Zhang 2015** = Sarah Zhang, The Pitfalls of Using Google Ngram to Study Language: Garbage in, Garbage out When It Comes to Big Data Analysis of Language and Culture, *Wired*, 12. 10. 2015, <https://www.wired.com/2015/10/pitfalls-of-studying-language-with-google-ngram/>.
- History of the Austrian school system** = History of the Austrian school system, *Education, Science and Research*, Zvezno ministrstvo za izobraževanje, Republika Avstrija, b. d., https://www.bmbwf.gv.at/en/Topics/school/school_syst/hist_school_syst.html.

SUMMARY

Pronunciation and Choice of English Spelling Variety in Bilingual Dictionaries for Slovenian Immigrants to the United States

The article explores how early 20th-century Slovenian-English dictionaries represented English pronunciation and spelling for Slovenian immigrants to the United States. The study analyzes four bilingual dictionaries compiled by three authors – Viktor Kubelka (1904, 1912), Silvester Košutnik (1912), and Fran Javh-Kern (1919) – produced when Slovenians in America lacked reliable linguistic resources. These works served as key tools for immigrants struggling with “linguistic insecurity” in an English-dominant environment. The article examines both front-matter explanations of English pronunciation as well as the treatment of pronunciation and spelling of English words within dictionary entries, taking into consideration both American and British spelling variants, at a time when both variants were widely used in American society.

All four dictionaries used idiosyncratic respelling systems. Kubelka’s works provided pronunciation for English equivalents – unusual but helpful for novice users – though his systems were not always consistent. Košutnik offered shorter, more practical remarks, adding stress marks and basic sound cues. Kern’s dictionary was the most sophisticated, adopting a diacritic system inspired by *The New Standard Dictionary* and clearly distinguishing sounds such as /θ/ and /ð/. In spelling, Košutnik favored British forms (e.g., *colour*, *honour*), Kern preferred American ones (*color*, *favor*), and Kubelka’s usage was mixed.

It can be concluded that, though amateur and inconsistent, these dictionaries were invaluable cultural and educational tools. They reveal how early immigrant lexicographers negotiated transatlantic linguistic norms and sought to empower Slovenian newcomers linguistically. Their efforts represent a pioneering yet under-studied chapter in bilingual lexicography and immigrant self-education.